

TEMAKART VILLAER- OG ENEBOLIGER

KARTUTSNITT SOM VISER HOMOGEN ENEBOLISTRUKTUR. EKSEMPEL WERGELAND OG STORETVEITÅSEN

Kartene er under kontinuerlig utvikling og er ikke uttømmende, feil og manglende informasjon vil derfor forekomme. Hovedkildene er Byantikvarens ulike arkiv og Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.no.

Tegnforklaring

- Enebolig/villa bygget 1850-1944
- Enebolig/villa bygget 1945-1979
- Innsjø
- Sjø

□ Kommunegrense

Lenke til det digitale Kulturmiljøkartet:

[Kulturmiljøkart](#)

Lenke til kartfortelling:

[Kartfortelling](#)

1.

2.

3.

4.

5.

Villa og enebolig: Som arkitektur representerer bygningene skiftende stilidealer fra midten av 1800-tallet og frem til vår egen tid. Her ses eksempel på 1. Sveitserstil, 2. Funksjonalisme, 3. Nybarokk, 4. På Paradis. Det venstre bygget i sveitserstil, det andre er et eldre empirehus som har fått tilført elementer i sveitserstil i nyere tid. 5. Fire hus på rad og rekke i Nordre Skoglien, oppført de smårutete vinduene ble fjernet på 19080-tallet, men bygningenes form og materialbruk er som opprinnelig.....

VILLA OG ENEBOLIG (CA.1850-)

Boligtypen

Boligtypen villa og frittliggende eneboliger med hage finner vi i områdene utenfor den tette sentrums-kjernen. Tradisjonen med villaer som boligtype, forstått som helårs eneboliger utenfor det urbane sentrum, tok til først i andre halvdel av 1800-tallet. Dette henger sammen med industrialisering og folkevekst i det urbane sentrum. Byen ble høyere og tettere utover 1800-tallet, og gamle boligområder og hager ble fortrent av industri, leiegårdsbebyggelse og offentlige bygninger. Kombinert forretning og bolig i sentrum ble samtidig mindre vanlig. Kommunikasjonslinjer ble forbedret. De som hadde råd, søkte seg ut av byens trangbodhet til frisk luft, god plass og grøntarealer.

Den eldste eneboligbebyggelsen kom opp like utenfor sentrum/Berghus. Etter hvert som jernbane, veinett, kollektivtransport og ikke minst privatbilismen gjorde byens handels- og industrisentrum lettere tilgjengelig, spredde denne bebyggelsen seg gradvis utover bygdene, i tilknytning til ny infrastruktur. Med åpningen av Vossebanen i 1883 ble byferne arealer sørover aktuelle som boligområder. Langs traseen kom det opp spredt villa- og eneboligbebyggelse, for eksempel på Minde, Fjøsanger, Paradis, Hop og Nesttun. De historiske ferdselsårene og tilhørende bebyggelse forsterker hverandres lesbarhet og kulturminneverdi. Slik bebyggelse kom også opp i de klassedelte industristedene, slik som i Yre Arna.

Hager og hageanlegg inngår som viktige deler av denne bebyggelsen. Bebyggelsesstrukturene varierer fra storslåtte arkitekttegnede villa- og hage-

§35.5 Hensynssone bevaring kulturmiljø

Kulturmiljø og historisk bebyggelse skal sikres og ivaretas. De karakteristiske trekkene ved bebyggelse, bebyggelsesstruktur og kulturlandskap definerer områder og gir det særpreg. Det skal derfor tas spesielle hensyn til dette ved søknad om tiltak og endret arealbruk.

Utfyllende retningslinjer til de enkelte hensynssonene fremgår av «Utfyllende informasjon til hensynssoner for bevaring av kulturmiljø», vedlegg 4 til KPA2018 lenke:

Villa "Solstreif"
Enebolig på Øvre Damsgård, Gabriel
Tischendorfsvei. Oppført for hr.
Jens Haugsøen av arkitekt Johan
Lindstrøm i 1925.

Parti fra Kalfaret. Foto tatt i 1913. En tur gjennom villastrøket på Kalfaret, er som en arkitekturhistorisk vandring. Store deler av bebyggelsen er bevart og området fremstår nesten som for hundre år siden. Foto: uib/marcus/ubb-kk-pk-0715

anlegg til strenge reguleringer med ett måls tomter med enkle hus. Dette er strukturer som i seg selv kan være interessante.

Store deler av bebyggelsen i ytre områder har kommet som enebolier i hager, helt frem til våre dager. Gradvis har enebolierne fortrengt landbruksbebyggelse og -arealer som tidligere dominerte utkantene. Som boligtype speiler enebolierne en by og boligidealer i endring, med nye sosiale strukturer, ny infrastruktur og økt mobilitet, sosial status og en økende middelklasse og folkevekst generelt. Som arkitektur representerer bygningene skiftende stilidealer fra midten av 1800-tallet og frem til vår egen tid. Både stiltrekk og arkitektonisk kvalitet er ofte særlig fremtredende nettopp i denne bygningstypen.

Villaer

I Bergen ble de første villaene bygget på midten av 1800-tallet på Kalfaret. De er i sveitserstil, som var tidens foretrukne stil innen villaarkitekturen. Disse fornemme villaene ble reist i store hager, innimellom de eldre lyststedene som allerede var etablert der. Det ble bygget villaer kontinuerlig til langt ut på 1900-tallet. I tillegg til sveitervillaene, finner vi her arkitekttegnede villaer i blant annet jugendstil, nybarokk, nyklassisisme, Bergenskolen og funksjonalisme, med svært høy arkitektonisk kvalitet. En tur gjennom villastrøket på Kalfaret er som en arkitekturhistorisk vandring.

En type særlig overdådige villaer vokste frem under første verdenskrig, de såkalte «jobbetidsvillaene». Disse ble oppført av folk som ervervet enorme formuer, nærmest over natten, i en tid som ellers var preget av krig, nedgang og boligmangel. De store og påkostede anleggene var oppført i tiden stil, nybarokk, med borggårder og enorme hageanlegg. Vi finner dem blant annet på Hop, Kronstadhøyden og Kalfaret.

Internasjonale stiltrekk og lokale forbilder

På Årstad og Solheim/Løvstakksiden finner vi store og helhetlige boligområder med mange frittliggende bolighus fra 1910- og 1920-tallet. Nybarokk og nyklassisisme er sterkt representert her. Denne periodens boligarkitektur i Bergen har ofte også en tydelig lokal inspirasjon fra eldre Bergenske byborgerhus, som «knaes sammen» med tidens overordnede stiluttrykk. Slik kommer for eksempel den Bergenske takvippen og rikt dekorerte gavler og arker med forbilde i Bergens trehusbebyggelse tilbake disse årene.

1910-, 1920- og 30-årene kan sies å være en «gullalder» i Bergensarkitekturen. I denne perioden virket flere av våre mest anerkjente arkitekter. Mange av eneboligene fra denne perioden kan sies å skille seg ut med et tydelig lokalt særpreg, sett i forhold til det som ble bygget ellers i landet. Retningen utgjør et selvstendig bidrag til norsk arkitekturhistorie.

Boligområdet på Kråkenes er et stort og helhetlig område fra denne perioden. Arkitekten Fredrik Konow Lund arvet her et stort tomteområde, hvor han utparsellerte tomter mot at han selv fikk tegne husene. Husene representerer den såkalte Bergensskolen, som videreførte mer rurale vestlandske byggetradisjoner i et samtidig uttrykk. Bruk av gråsteinsmurer i kombinasjon med supanel og skifer er vanlig. Samspillet mellom hus, hage og terreng er et annet fremtredende trekk. I tillegg til Kråkenes er Eikeviken et annet villaområde der slike lokale forbilder gjør seg gjeldende i mye av bebyggelsen.

Villaområdet på Tveiterås er oppført omtrent samtidig, på 1930-tallet, men her i en mer rendyrket funksjonalistisk stil, uten tradisjonelle, lokale forbilder.

Etterkrigsårene

Under andre verdenskrig stoppet boligutbyggingen opp, og mye boligmasse gikk tapt disse årene. Etter krigen var det i tillegg sterk tilflytting og folkevekst, og boligmangelen var stor. Byggingen ble tatt opp igjen for fullt, og de første tiårene etter krigen preget den prekære boligmangelen arkitekturen. Store, ubebygde områder ble lagt ut for blokkbebyggelse (Landås), men i omlandskommunene om Fana og Arna dominerte ene- og tomannsboliger. Store villaer bygges vel knapt disse årene, men store områder med ene- og tomannsboliger gror frem.

All bebyggelse disse årene styres av Statens generelle boligpolitikk etter krigen, og også småhusarkitekturen er et uttrykk for det rasjonaliserte boligbyggeriet, der materialmangel og mangel på arbeidskraft er premissgivere. Dette satte i sin tur sitt preg på på formgivning og fasader. På Skjold og i Solåsen finner vi helhetlige småhusområder fra denne perioden. I industriedet Ytre Arna var det vekst, og der ble det også bygget eneboliger nå.

Arkitekter og Boligbanker utarbeidet typetegninger, gjerne kalt «konfeksjonshus». Husene var nøkterne, med såkalt «husbankstandard». Lokalt ble det likevel lagt vekt på justering av godkjente typetegninger for hver tomt, slik at også lokale terrengforhold, byggetradisjoner og andre særbehov ble ivaretatt i nybygg.

1960-tallet

Utover på 1960-tallet bygges det igjen villaer og større eneboliger. Tidene er bedre, og det arkitektoniske uttrykket er mer variert. Materialkombinasjonen hvitkalket tegl, brunbeiset panel og rød takstein er karakteristisk, og finnes igjen i typehus så vel som i arkitekttegnede boliger. Vi ser en utvikling fra ett til flere hovedvolum som er satt sammen. Asymmetriske gavler er et annet typisk trekk. Tydelige representanter fra denne perioden finnes også helst i utkantene – for eksempel i Kirkevegen, Lille Skjolddal, Gerhard Grans vei og på Sølvberget.

Villa- og eneboligarkitekturen har bredt seg i «ringer» utenfor bykjernen fra midten av 1800-tallet, samt langs nye kommunikasjonsårer. Form og størrelse på hus og hager har hele tiden vært i endring. Vi ser at tomtene generelt har blitt gradvis mindre, og at bebyggelsesstrukturene er helt ulike for eksempel på Kalfaret og i Solåsen. Hvert av områdene har sine særpreg, styrt av samtidens idealer, økonomiske muligheter og begrensninger. Også frittliggende boliger er uttrykk for skiftende arkitektonisk tankegodt, nye sosiale strukturer og omgangsformer og stadig bedre transportmuligheter.

En fellesnevner ser likevel ut til å være hensynet til den varierte Bergenske topografien som en premissgiver for det som ble bygget, på toppen av knauser og koller, i skråninger - og på flat mark, der det har vært mulig å bygge et hus.

Hopsneset. Eksempel på storslagen jobbetidsvilla, som ble oppført under og i tiden rundt første verdenskrig, tegnet av arkitekt Ole Landmark.

Parti fra Storetveitåsen. Her representert ved to villaer i nybarokk stil. Nybarokken kjennetegnes av blant annet en rektangulær sluttet bygningskropp og høye dominerende tak som er valmet, med halvvalm eller med pyramidetak.

Villa i Fjellien fra 1920. Arkitektur er tydelig inspirert av de gamle byborgerhusene med den Bergenske takvipp som gjenkjennelig element.

Bergensskolen, eksempel på eneboligarkitektur på Kråkenes. Arkitekt Fredrik Konow Lund videreførte de vestlandske byggetradisjonene i et samtidig uttrykk.

"Hverdags-sveitser" oppført i 1921 og to mindre leilighetsbygg med enkel utforming, oppført i 1949 i Frydenbøveien.

Ulike tidsepoker gir ulike arkitektoniske uttrykk. Variert småhusbebyggelse med innslag av mindre leilighetsgårder, med generøse hager eller grønne fellesarealer i mellom. Karakteren i småhusområdene blir styrket ved opprettholdelse av forholdet mellom hus og hage, tomtegrenser, gjerder, porter og murer langs slyngete veier i fallende terreng.